ब्रह्मणां सर्वभूतानामहमेवोपजीवनम्। ते च धनञ्जय-
धर्मे प्रतिष्ठाप्यपि चक्रिरे। ये वै लोकाश्चान्तिनां ये
च वै ब्रह्मवादिनाम्। अन्यपक्षे च लोका ये गुरु-
दारतस्य च। ब्रह्मचारिष्वपि राजपिण्डापहा-
रिणः। अरक्षितं वा क्षत्रेतो वाचमानं तथा मृता। अ-
नारदाहिनाञ्चैव ये च नां निम्नतामपि। अपकारिणाञ्च
ये लोका ये च ब्रह्मद्विषामपि। अभार्यास्तुकाशेषु यो
लोकाञ्जामिनश्यति। ब्राह्मणेषुनिशानाञ्च ये चाभ्यात्मा
पकारिणाम्। ग्राम्यापकारिणां ये च श्रुतं नाम्यतान्य
ये। लोभेन युध्यमानानां ये च दीनाहुकारिणाम्। ना-
स्तिकानाञ्च ये लोका येऽस्मिन्मातृपरिग्रहाम्। ताना-
मुद्यानके लोकान् ये च पापकृतामपि। यद्यहत्वा सर्वं
सर्वं निवर्त्तेम धनञ्जय। तेन चाभ्यर्हिताञ्चाञ्चाञ्चे
यदि पराङ्मुखाः। यदि त्वसत्यं लोके धर्मं कुर्यास
संयुगे। दृष्टान् लोकान् प्राप्नुयाम यथमद्य न संशयः।
एवमुक्त्वा ततो राजंस्तेऽभ्यवर्त्तन्त संयुगे। अ
र्जुनं वीराः पितृजुष्टां दिशं प्रति" भा०द्रो० १७अ०।

संग्रय पु० सम्+ग्री-अच्। सन्देहे एकस्मिन् धर्मिणि भावा-
भावयोः, विरुद्धधर्मद्वयस्य वा सन्देहे। यथा पर्वतो
वह्निमान् वा, अयं स्थाणुर्वा पुरुषोवेति। "स संशयो
भवेद्या धीरेकस्मिन्नभावभावयोः। साधारणादिधर्मस्य ज्ञानं
च यथार्थम्" साहा० "एकधर्मिणि विरुद्धभावाभाव प्र-
कारकं ज्ञानं संशयः इत्यर्थः। साधारणेति। उभय-
साधारणो यो धर्मस्तज्ज्ञानं संशयकारणम्। यथा
उच्चैस्तरत्वं स्थाणुत्वसाधारणं ज्ञात्वा अयं स्थाणुर्न वेति
सन्दिग्धं। एवम् असाधारणज्ञानं तत्कारणम्। यथा
शब्दत्वं नित्यानित्यव्याप्तं शब्दे गृहीत्वा शब्दो नित्यो
न वेति सन्दिग्धे। विप्रतिपत्तिस्तु शब्दो नित्यो न वेत्या
दिशब्दाभिधा न संशयकारणम्। शब्दस्यानित्यत्वादौ-
नाम् निश्चयमात्रजनकत्वस्वाभाव्यात्। किन्तु तत्र शब्देन
कोटिद्वयज्ञानं जन्यते। संशयस्तु तत्र मानस एवेति।
इदं ज्ञाने प्रामाण्यसंशयाद् विषयसंशय इति। एवं
ज्ञाप्यसंशयादपि ज्ञापकसंशय इत्यादिकं बोध्यम्। किन्तु
संशये धर्मिज्ञानं धर्मीन्द्रियसंयोगो वा कारणमिति
सि०मु०। "समानानेकधर्मोपपत्तेर्विप्रतिपत्तेरुपलब्ध्यनु-
पलब्ध्यव्यवस्थातश्च विशेषापेक्षो विमर्शः संशयः" न्यायसू०
"समानधर्मोपपत्तेर्विशेषापेक्षो विमर्शः संशय इति स्था-
णुपुरुषयोः समानं धर्मसारोहपरिणाहौ पश्यन् पूर्व-
दृष्टस्य तयोर्विशेषं बुभुत्सुमानः किंचिदिदमन्यतरस्याव-
धारयति यदनवधारयति तदनवधारणं ज्ञानं संशयः
समानयोर्धर्मयोरुपलब्धे विशेषमन्यतरस्य नोपलभे इत्येषा
बुद्धिरपेक्षा संशयस्य प्रवर्त्तिका वर्त्तते, तेन विशेषापेक्षो
विमर्शः संशयः। अनेकधर्मोपपत्तेरिति समानजातीय-
असमानजातीयसाधारणानेकधर्मोपपत्तेर्विशेष-
क्षोभयथा दृष्टत्वात् समानजातीयेभ्योऽसमानजातीयेभ्य-
श्चार्थी विशेषान्ते। यत्रवस्त्वात् पृथिवी जलादिभ्यो वि-
शेष्यते गुणवर्मभ्यश्च, अस्ति च शब्दे विमानजत्वं वि-
शेषः, तस्मिन् द्रव्यं गुणः कर्म चेति सन्देहः विशेषक्षो-
भयथा दृष्टत्वात् किं द्रव्यस्य सतो गुणवर्मभ्यो विशेष आ-
क्षेपोक्तिर्गुणस्य सत इति अथ कर्मणः सत इति विशे-
षादेशा अन्यतमस्य अवस्थापकं धर्मक्षोपलभे इति बुद्धि-
रिति। विप्रतिपत्तेरिति व्याकृतमेकार्थदर्शनं विप्रति-
पत्तिः व्याघातो विरोधोऽसद्भाव इति। आत्मात्मे-
त्येकं दर्शनम् नास्त्यात्मेत्यपरम्, न च सद्भावाभावौ
सहैकत्र सम्भवतः, न चान्यतरबाधको हेतुरुपलभ्यते
तत्र तत्त्वावधारणं संशय इति। उपलब्ध्यव्यवस्थातः
स्थाणौ सद्भावस्योपलभ्यते तद्वाहादिषु मरीचिषु वाऽ-
विद्यमानस्तदकमिति ततः क्वचिदुपलभ्यमाने तत्त्वावस्था
यकस्य प्रमाणस्यानुपलब्धेः किं सदुपलभ्यते अथवाऽसदिति
संशयो भवति। अनुपलब्ध्यव्यवस्थातः यत्र नोपलभ्यते
मृगतृष्णोदकादि, असन्नाहतमसं विरुद्धं वा, ततः क्वचि-
दनुपलभ्यमाने संशयः किं सदुपलभ्यते उताऽसदिति सं-
शयो भवति विशेषापेक्षा पूर्ववत्, पूर्वः समानोऽनेकध
र्मो शेषवत्, उपलब्ध्यनुपलब्धी पुनर्द्वावेव, एतावता
विशेषेण पुनर्वचनम्, समानधर्माधिगमात् समानधर्मोप-
पत्तेर्विशेषस्यापेक्षो विमर्श इति, ज्ञानवतां कथनव-
मिति समानम्" वा०भा०। "संशय इति लक्षणनिर्देशः वि-
मर्श इत्यस्य विरुद्धो विरोधार्थः सन्निधानार्थो एकस्मिन्
धर्मिणीति पूरणीयं तेन एकधर्मिणि विरोधेन भावा-
भावप्रकारकं ज्ञानं संशयः तत्र धारणस्येन विशेष-
सम्बन्धात्वाद् समानेत्यादि उपपत्तिज्ञानं तथा च समा-
नस्य विरुद्धकोटिद्वयसाधारणधर्मस्य ज्ञानादित्यर्थः। अने-
कधर्मः असाधारणधर्मः तज्ज्ञानादित्यर्थः। तथा च
साधारणधर्मवद्विशिष्टज्ञानजन्योऽसाधारणधर्मवद्विशिष्टज्ञाना-
न्यथेत्यर्थः, विप्रतिपत्तिर्विरुद्धकोटिद्वयोपस्थापकः शब्द-
स्तत्रादित्यर्थः तथाच शब्दत्वं न संशयजनकं तथापि